

”POT DO ZELENEGA PROIZVODA TRAJNOST IZVEN OKVIRJEV“

ZELENI MATERIALI

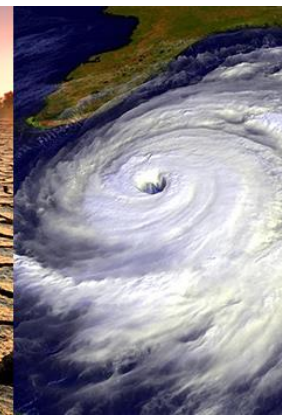
BOJAN PODGORNIK, JOŽEF MEDVED, ANDREJ KRŽAN

Skrb za okolje - Trajnost

- ▶ onesnaževanje, toplogredni plini, globalno segrevanje

- ▶ poraba energije, zaloge materiala, klimatske spremembe

Skrb za okolje

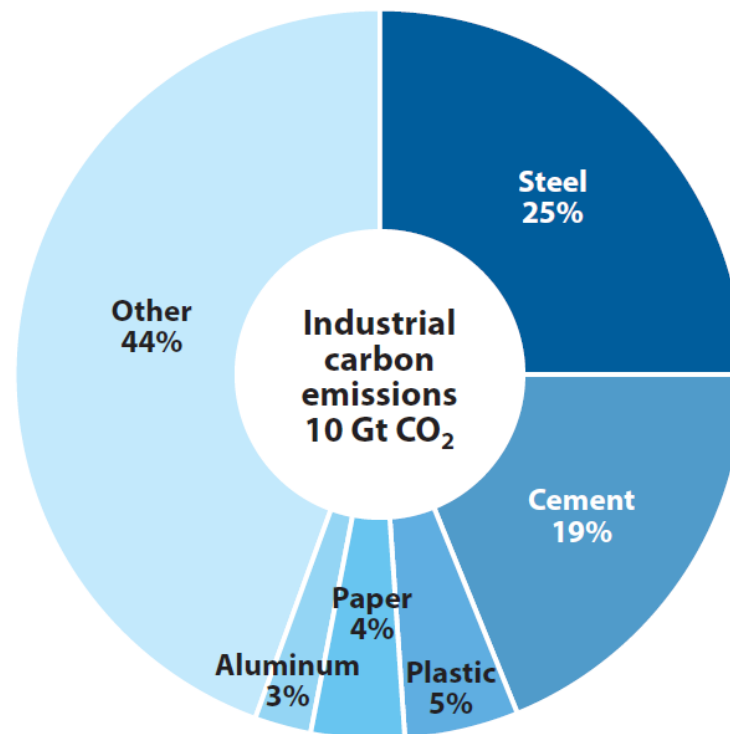
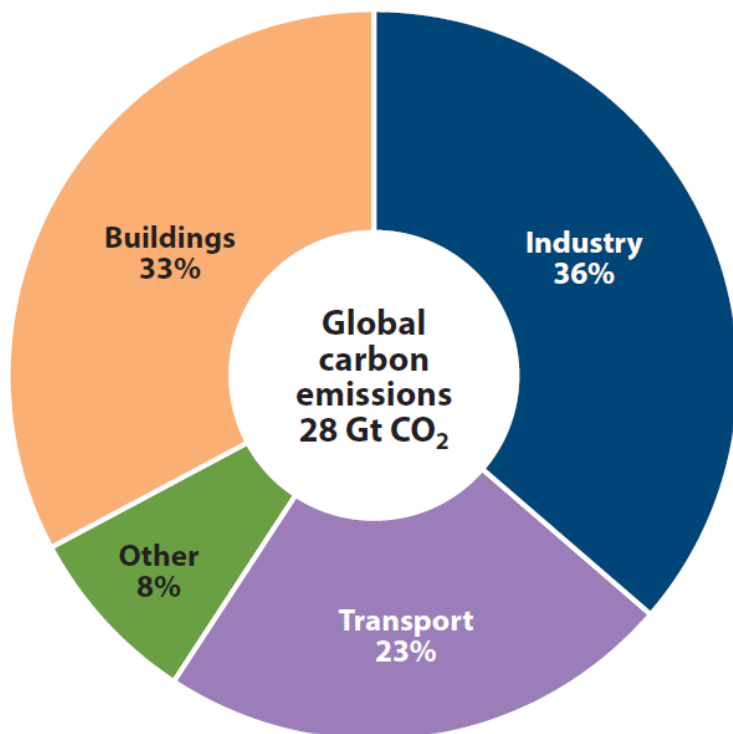
► Ukrepi:

- Geneva and Rio Conventions
- Paris Agreement
- U.S. Clean Air Act
- European Waste Electrical and Electronic Equipment Directive
- Japanese Home Electronics Recycling Law
- European Green Deal (first climate neutral continent by 2050)

► Dejavnosti potrebne v vseh sektorjih:

- povečanje učinkovitosti proizvodnje in rabe energije,
- uporaba obnovljivih virov energije,
- nizko-emisijska mobilnost,
- “C-free” transport,
- zmanjšanje porabe materiala,
- 100% reciklabilnost,
- biokompatibilnost,
- Proizvodnja brez odpadkov

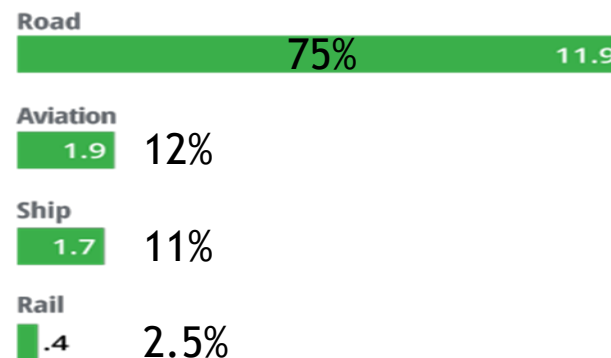
Akterji

Akterji

► TRANSPORT (5% BDP, 10M ljudi v EU, globalna veriga vrednosti)

- 16% globalnega izpusta toplogrednih plinov
- znaten vir onesnaženja in hrupa
- prispevek h klimatskim spremembam
- širjenje urbanih področij
- poškodbe, smrti, zastoji
- povečevanje emisij

► Cilji

- 50-55% zmanjšanje CO₂ emisij do 2030, 0 emisij do 2035
- “low-carbon zero-emission” mobilnost
- priključne baterije,
- zelen vodik,
- gorivne celice
- biogoriva
- lahki materiali

Akterji

► ENERGIJA (obnovljivi viri, učinkovitost)

- 75% GHG emisij
- 31% globalnega GHG proizvodnja elektrike, ogrevanje
- 60% elektrike proizvedeno s plinom in ogljem
- nizko-ogljčni viri, kombinacija obnovljivih virov (veter, sonce, voda) in nuklearna

► Cilji

- veter in sonce največja vira do 2025
- 40% obnovljivih virov (kombinacija) v EU do 2030
- zmanjšanje porabe energije za 35-40%
- “net-zero” oz. ničelni energijski sistemi
- dominacija veterne in solarne energije
- biogoriva in metan, zajemanje ogljika, geotermalna, nuklearna
- materiali za transport, skladiščenje in dobavo

Residential buildings

10.9

Unallocated fuel combustion (biomass, nuclear, etc)

7.8

Commercial buildings

6.6

Oil and natural gas

3.9

Coal

1.9

Akterji

► PROIZVODNJA (industrija in material)

- 28% globalnih GHG emisij
- največji sector porabe energije (na vsakem koraku)
- naraščajoči trendi
- poraba energije (37% GHG), direktne emisije
- odpadki (produkcija in po koncu uporabe)
- naraščanje globalne porabe
- uvajanje energijsko in CO₂-intenzivnih materialov.

► Cilji

- bolj učinkovita raba energije in materiala, optimizacija tehnologij
- boljši materiali
- zelen vodik, elektrifikacija, zajemanje ogljika pri proizvodnji mat.
- aditivne tehnologije, vitka proizvodnja, krožno gosp., reciklaža
- potreba po novih in tradicionalnih materialih z nizkim CO₂-odtisom

Other industry (mining, textiles, construction, etc.)

10.9

Iron and steel

7.2

Chemical and petrochemical (energy)

3.6

Cement

3

Chemical and petrochemical (industrial)

2.2

Nonferrous metals

.7

Paper, pulp, and printing

.6

Machinery

.5

Zahteve - materiali

- ▶ **Materiali povezani praktično z vsemi okoljskimi strategijami.**
- ▶ **Izzivi**
  - Zmanjšati intenziteto uporabe materialov
  - Zmanjšati intenziteto uporabe energije pri izdelavi
  - Povečati reciklabilnost uporabljenih materialov
  - Zmanjšati uporabo in izločanje nevarnih snovi in substanc
  - Maksimizirati trajnostno rabo obnovljivih virov
  - Podaljšati uporabo izdelkov in povečati ponovno uporabo
- ▶ **Zahteve**
  - Zmanjšanje teže (lažje)
  - Povečanje zmogljivosti (močnejše)
  - Zmanjšanje izgube energije (zmanjšanje trenja)
  - Odpornost na korozijo in temperaturo (zahtevnejši delovni pogoji)
  - Zmanjšanje CO₂-odtisa (v celotni verigi)
  - 100% reciklabilnost

“Light-weight, energy-efficient, environmentally-friendly design”

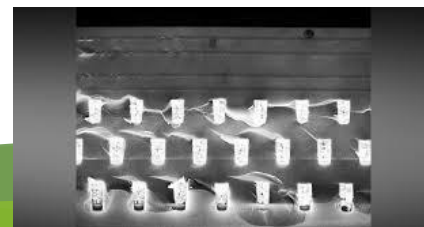
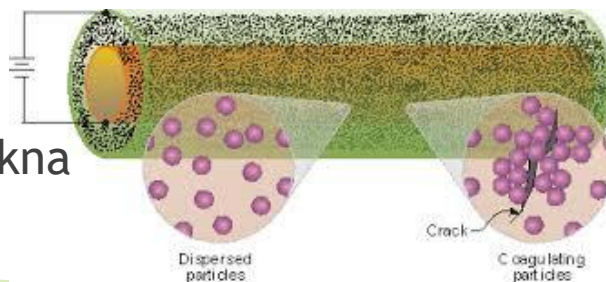
Napredni materiali

- ▶ Materiali z novimi izboljšanimi lastnostmi, ki izboljšujejo učinkovitost delovanja izdelkov v primerjavi s konvencionalnimi materiali in postopki.

- ▶ Napredni večfunkcionalni materiali:

- “Lightweight” materiali
- Nano-materiali
- Pametni materiali
- “Self-Healing” materiali
- “Self-Diagnostic” materials
- Fotonski materiali
- Bio-inspired materiali

- Polimerni kompoziti
- MMC kompoziti
- Ogljikova (karbonska) vlakna
- Ogljikove nanocevke
- Titanovi aluminidi
- Zlitine s spominom oblike

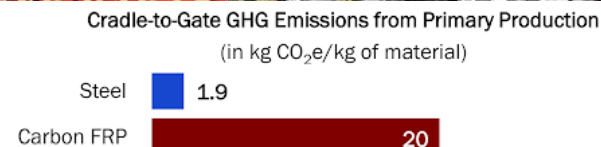
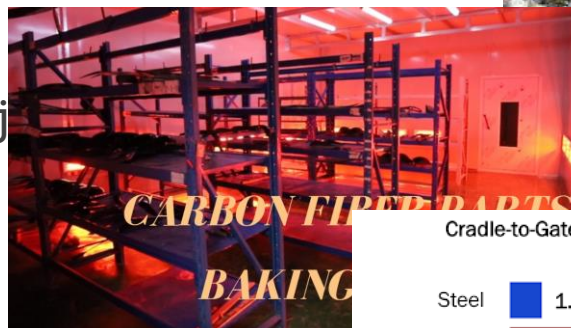

Omejitve in problemi

- ▶ Veliko prednosti zaradi posebnih lastnosti, vendar problem trajnosti in nevarnost za okolje.

- ▶ Poezано:

- Dostopnost virov
- Energijsko intenzivna proizvodnja
- Visok CO₂-odtis
- Razgradljivost in reciklabilnost
- Bio-kompatibilnost
- Produktivnost

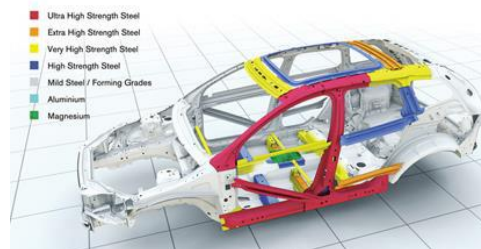
- ▶ Dejstva

- 32% plastike konča v oceanih
- Ogljikova vlakna 14x bolj energijsko intenzivna
- 10x višje GHG emisije
- 1/5 konča kot odpadek
- Kompozite ni moč 100% reciklirati
- Indij najredkejši element na zemlji
- 10x povečanje zahtev po Litijevih baterijah

Kovine

- ▶ Odličen trajnostni karakter
- ▶ Kovine kot železo (Fe) in aluminij (Al) ne moremo uničiti ali izčrpati
- ▶ Zaloge se ne zmanjšujejo, zgolj menjajo obliko in lokacijo
- ▶ Kovine moč skoraj popolnoma reciklirati in ponovno uporabiti
- ▶ Trajno dostopne preko recikliranja
- ▶ Ohranjajo svoje lastnosti - edini “cradle to cradle” materiali (od zibke do groba)
- ▶ Izjemne lastnosti pri pravilni proizvodnji in obdelavi

Ključne kovine za zeleno, nizkoogljico prihodnost

Litij, Kobalt, Nikelj, Jeklo, Aluminij, Titan, Magnezij, Baker
(baterije) (lahke konstrukcije) (prevodnik)

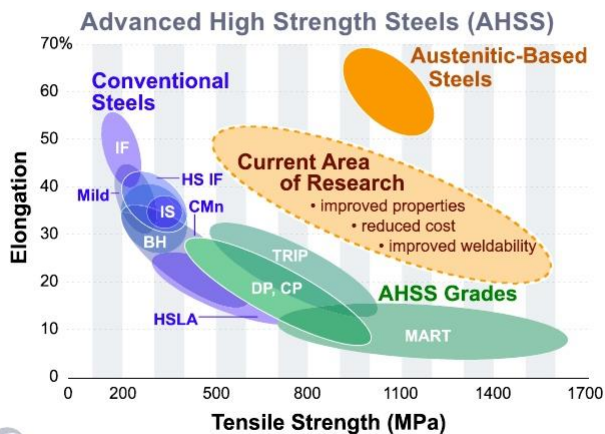

JEKLO in jeklene zlitine

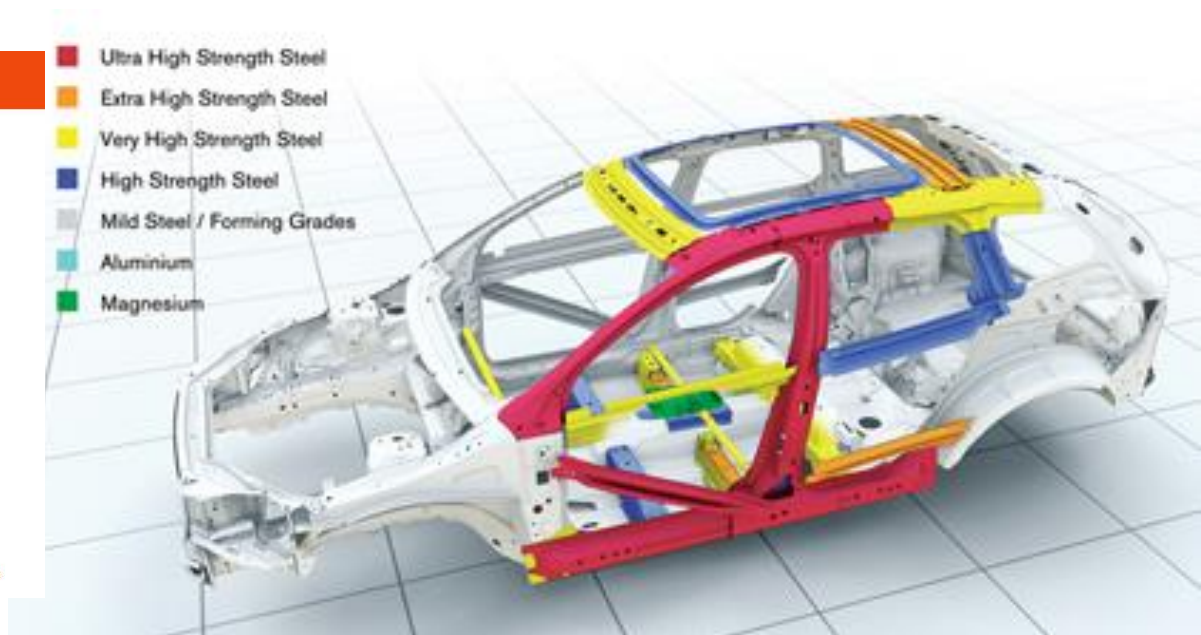
1.600 Mt (2016) -> 1.900 Mt (2020)

- 3. generacija lahkih, visoko-trdnih konstrukcijskih jekel (združevanje nosilnih in varnostnih funkcij)
25 B€ (2019) -> 35-40 B€ (2024)

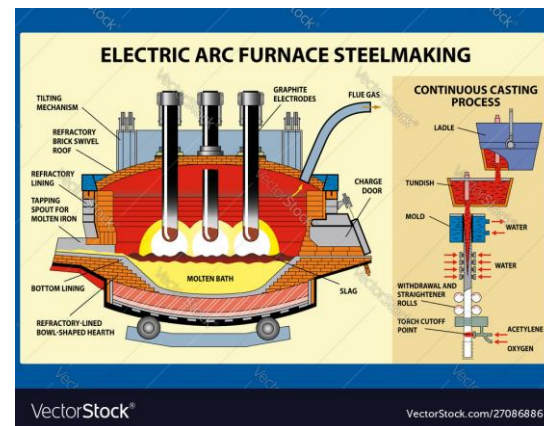
Re-Inventing Automotive Steel

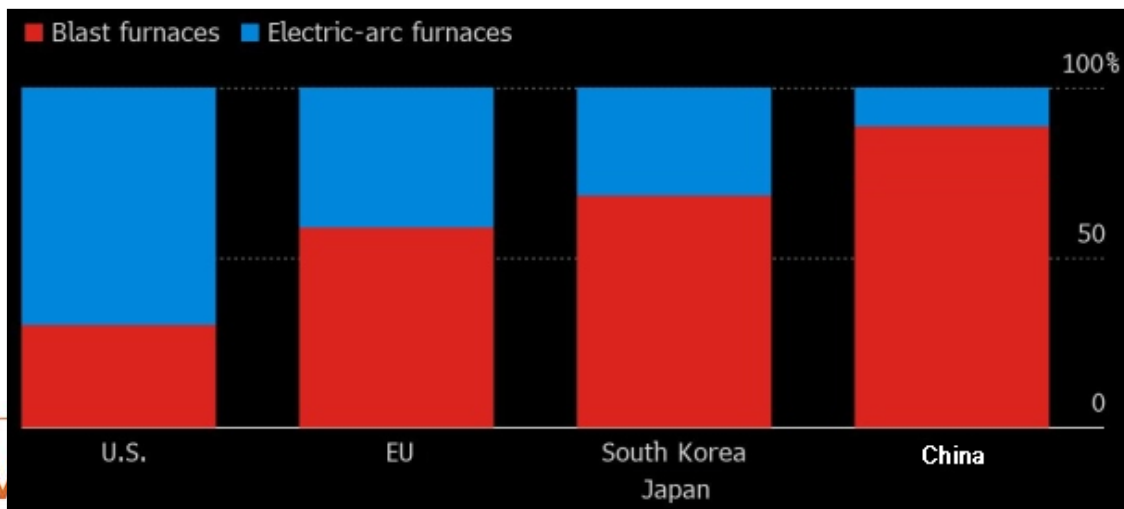
- Ultra High Strength Steel
- Extra High Strength Steel
- Very High Strength Steel
- High Strength Steel
- Mild Steel / Forming Grades
- Aluminium
- Magnesium

“C-neutral” ali C-nevtralnno jeklo

- H_2 - vroča predelava

H_2 :

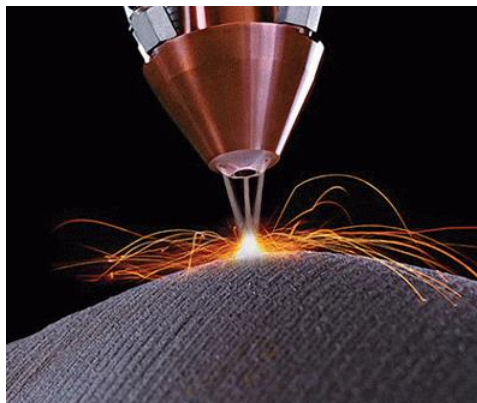
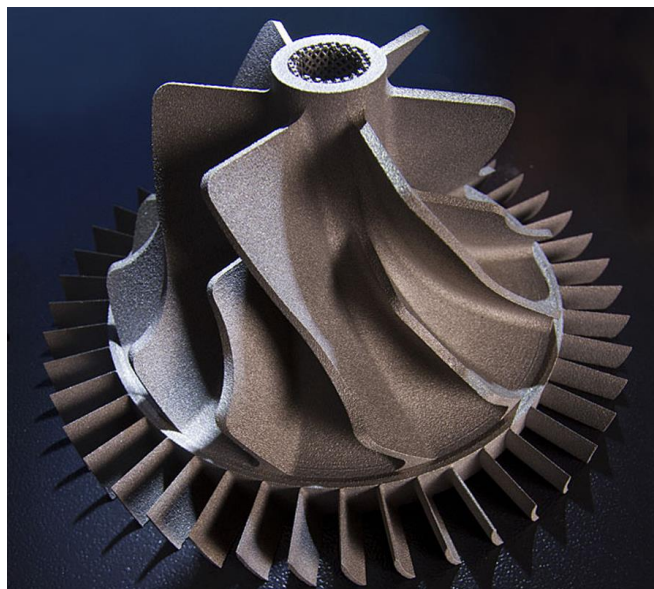
- 50 kg H_2 /1t jekla
- 2500 - 3000 kWh

EOP:

- 300 - 400 kWh

ZELENE TEHNOLOGIJE

- Aditivne tehnologije (“light-weight” & “no-waste” technology)

ZELENE TEHNOLOGIJE

- Funkcionalizacija površin (“super-low friction” - no energy loss
“self-healing”, - no material loss)

Skupen R&R

Potencial kovin in zlitin še daleč od raziskanega in izkoriščenega v praksi

Materiali za zeleno družbo in prihodnost

- Znanje
- Digitalizacija
- Napreden razvoj
- High-tech raziskovalna oprema in kapacitete
- **Sodelovanje Univerze-Raziskovalni inštituti-Industrija-Država (zakonodaja)**

CIRCI - Norway grant

Circular Industry - The application of circular economy principles in industry processes

▶ Input material:

- ▶ Scrap (180.000 t)
- ▶ Alloys (5.000 t)
- ▶ Non-metallic elements

▶ Energy:

- ▶ Electricity (118 GWh)
- ▶ Gas (120 GWh ; 2 GWh)
- ▶ Compressed air (31.1 t)
- ▶ Cooling water (15.7 t)

▶ Planned Energy Investments:

- ▶ Solar panels & batteries
- ▶ Gas recovery (4,5 MW)
- ▶ Hydrogen production

Side stream (1/3):

▶ Metallic excrement / Scrap (non-hazardous / by product)

- ▶ 24.712 t/year
- ▶ 100% inner-recycled
- ▶ Chemical composition

▶ Slag (non-hazardous)

- ▶ 25.385 t/year
- ▶ 100% external processed
- ▶ Chemical composition
- ▶ Has potential of being recycled

▶ Filter dust (hazardous)

- ▶ 2.360 t/year
- ▶ 100% external processed
- ▶ Risk of self-combustion

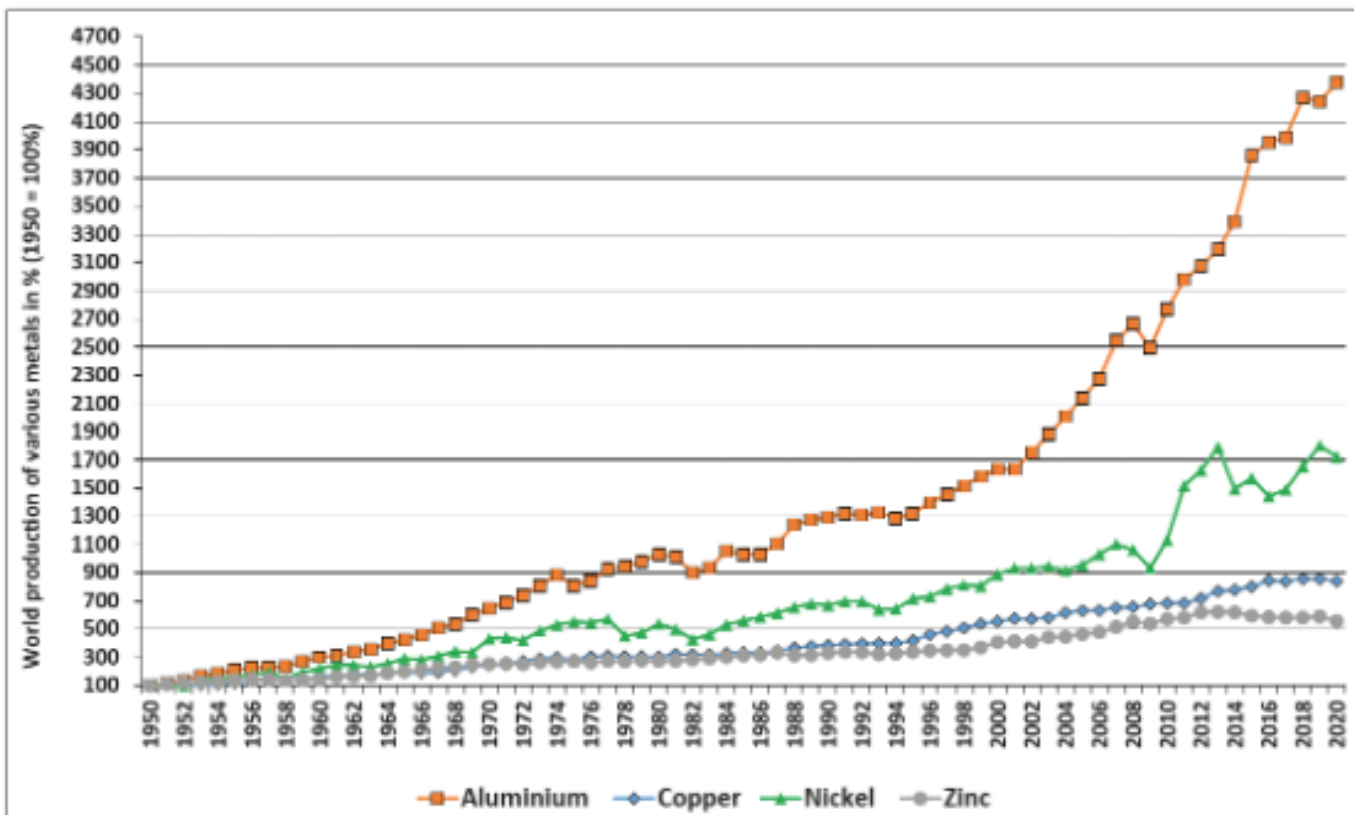
0,1	Podjetje / ime podjetja	Store Steel d.o.o.			
0,2	Obrat				
1	Ime stranskega toka materiala oz. produkta	Kovinski izmeček			
2	Komercialno ime materiala (če obstaja)				
3	Tretirano kot stranski proizvod ali odpadek?	Stranski proizvod			
4	Če je odpadek, kako klasificiran (izberite 00, če nič ne ustreza).	01 – Odpadki iz iskanja, rudarjenja, dejavnosti kamnolomov, fizičnih			
5	Na kateri točki v procesu pride do stranskega proizvoda (npr. procesni korak)				
6	Letni obseg proizvodnje (tonaža/prostornina)	24712 t / leto			
7	Ali se proizvod/material proizvaja kontinuirano ali občasno?	Neprekinjeno			
8	Agregatno stanje (trdno, tekoče, plinasto ...), po potrebi na kratko komentirajte.	Trdna			
9	Ali je material organski oziroma anorganski, po potrebi na kratko komentirajte.	Anorgansko			
10	Trenutna uporaba in odlaganje materiala				
10,1	Začasno skladiščenje odpadka (skladiščenje na viru nastanka v podjetju)	%			
10,2	Zunanje skladiščenje (skladiščenje pri zbiralcu, predelovalcu, posredniku, trgovcu)	%			
10,3	Notranje recikliranje	100 %			
10,4	Prodaja zunanjemu prejemniku	%			
10,5	Sežig materiala?	Ne			
10,6	Ali ima stranski proizvod/material potencial boljše izkoriščenosti?				
10,7	Druge pomembne informacije o stranskem proizvodu/materialu				
11	Klasifikacija nevarnosti				
11,1	Ali je material klasificiran kot nevaren odpadek?	Ne			
11,2	R stavki - tveganja				
11,3	S stavki - varnost				
11,4	H stavki - oznaka nevarnostnega razreda kemikalije				
11,5	Ali obstajajo omejitve ali druge vladne zahteve za ravnanje z materialom? (Kratek opis vseh zahtev za ravnanje z odpadkom in opombe vezane na zakonodajo)	Ne			
11,6					
11,7	Reaktivnost z vodo	Ne			
11,8	Nevarnost samovžiga	Ne			
15,8	Velikost delcev	mm	D50	Minimum	Maksimum
16,8	Vsebnost vlage, običajno	%			
16,9	Opravljen kemijska sestava	Da			
12,8	Opravljen meritve fizikalnih in mehanskih lastnosti	Ne			
13,8	Ali potekajo notranje razvojne dejavnosti za recikliranje in uporabo materiala?	Ne			
14,8	Ali potekajo razvojne aktivnosti z zunanjimi partnerji za recikliranje in uporabo materiala?	Ne			

ZELENI MATERIALI

Dvojni zeleni in digitalni prehod EU, omogočajo sinergije med naprednimi materiali, tehnologijami in krožnostjo.

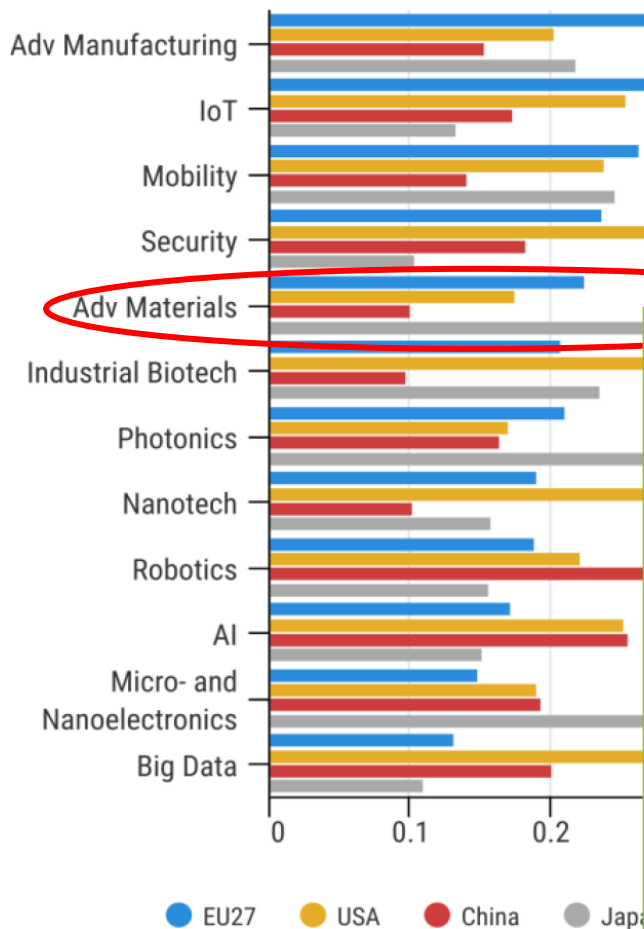
Rast proizvodnje neželeznih kovin v svetu

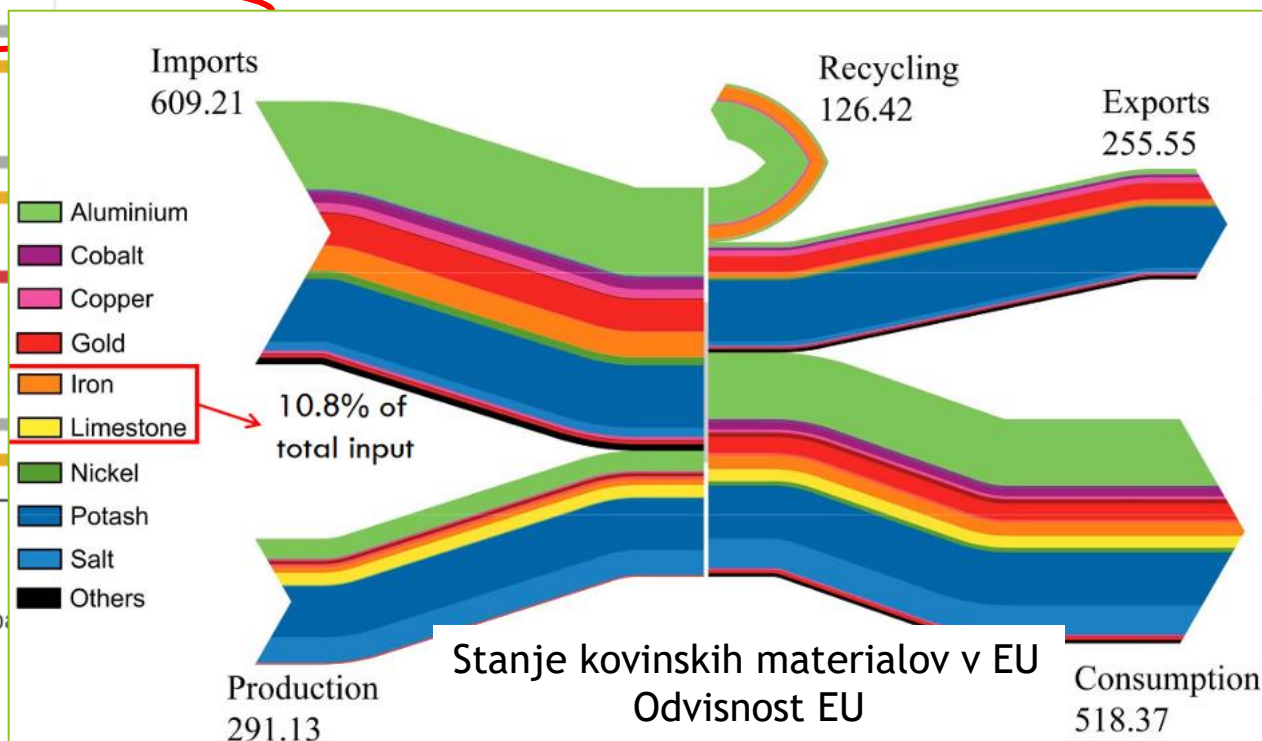
Za doseg teh rešitev mora Evropa nadgraditi trajnostne lastnosti novih naprednih materialov.

Trajnostni napredni materiali so ključno gonilo inovacij, ki ustvarjajo nove priložnosti.

STANJE V EU

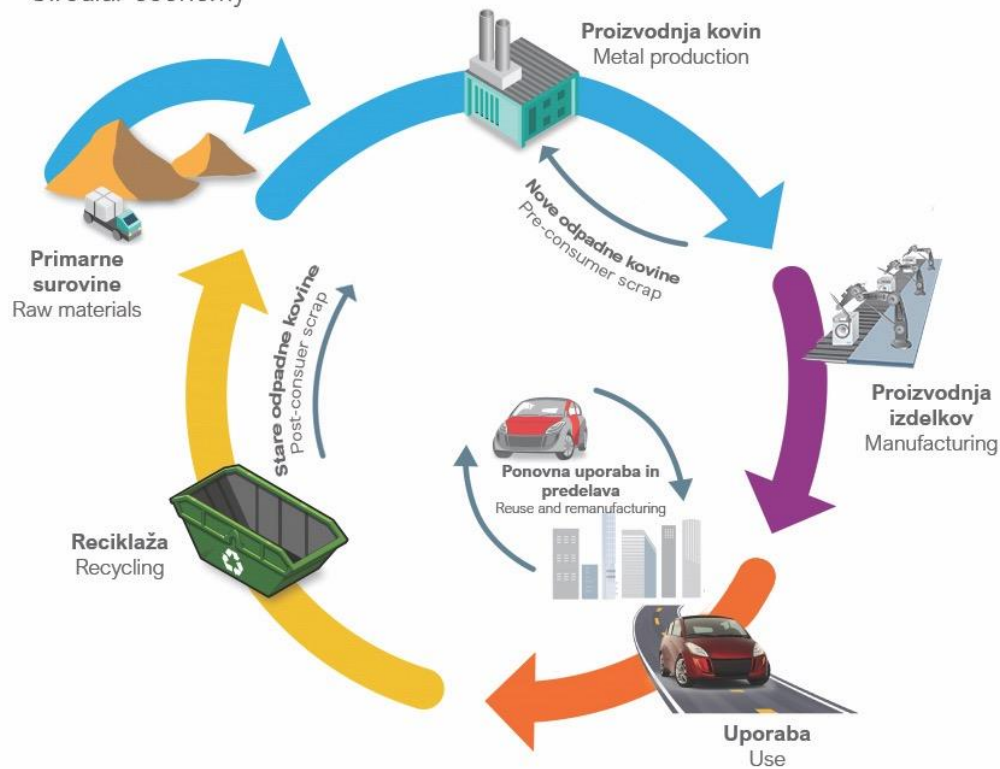
Razvrstitev uspešnosti ključnih tehnologij v primerjavi EU z ZDA, Kitajsko in Japonsko

Nekaj zahtev za **ZELENE MATERIALE**

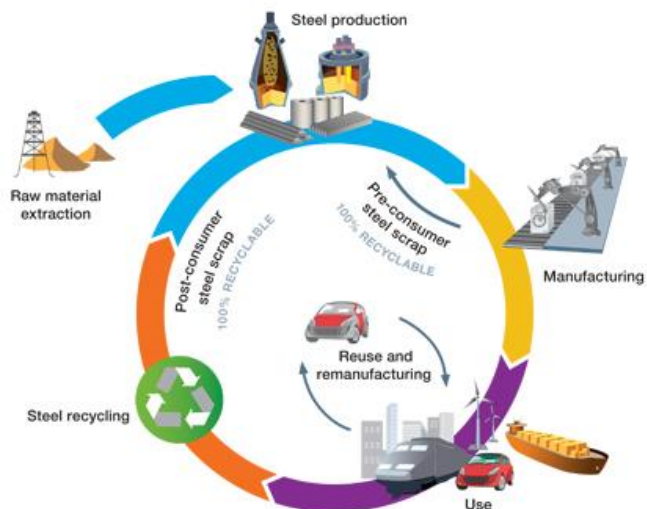
- **Proizvodnja iz sekundarnih surovin**
- **Zmanjšanje porabe energije in okoljskega odtisa**
- **Zmanjšanje teže**
- **Odpornost proti koroziji**
- **Sledljivost "MATERIALU"**
- **Reciklaža - reciklabilnost**
- **Zagotavljanje strateške avtonomije**

Krožno gospodarstvo Circular economy

RECIKLAŽA ŽLINDRE

THE LIFE CYCLE OF STEEL

ODPADKI DRUGIH PANOG

NPR. OSTANEK PROIZVODNJE
BRUSOV, KERAMIKE,
ULITKOV,...

VISOKO
KAKOVOSTN
O ČISTO
JEKLO

ŽLINDRA

PROIZVODNJA IZOLACIJSKE VOLNE

PROIZVOD

PROIZVOD

USTVARITI ŠIROKE RECIKLAŽNE VERIGE - INFORMIRANOST

ALUMINIJ

Aluminij je strateški material v EU:

- Aluminij in njegove zlitine je mogoče popolnoma reciklirati, zato je aluminij okolju prijazen material. (25-30 mil. t Al/ leto)
- **Aluminij je material za čiste tehnologije v EU** (aplikacije: vetrna, sončna in vodikova energija, baterije, električna vozila, prenos električne energije in energetsko učinkoviti gradbeni sistemi, transport, embalaža,...)
- Poraba energije pri recikliranju je nizka in znaša le 5 % porabe pri proizvodnji primarnega aluminija – hranik energije.
- Povpraševanje po aluminiju se bo v EU samo za čiste tehnologije povečalo iz 14 (2020) na 21 mil. t (2050).
- EU: okoli 40 milijard letnega prometa in več kot 1 milijon delovnih mest.

Juicy Salif, the aluminium citrus squeezer designed by Philippe Starck in 1990. (© Philippe Starck)

Proizvodnja aluminija

Proizvodnja primarnega aluminija v svetu

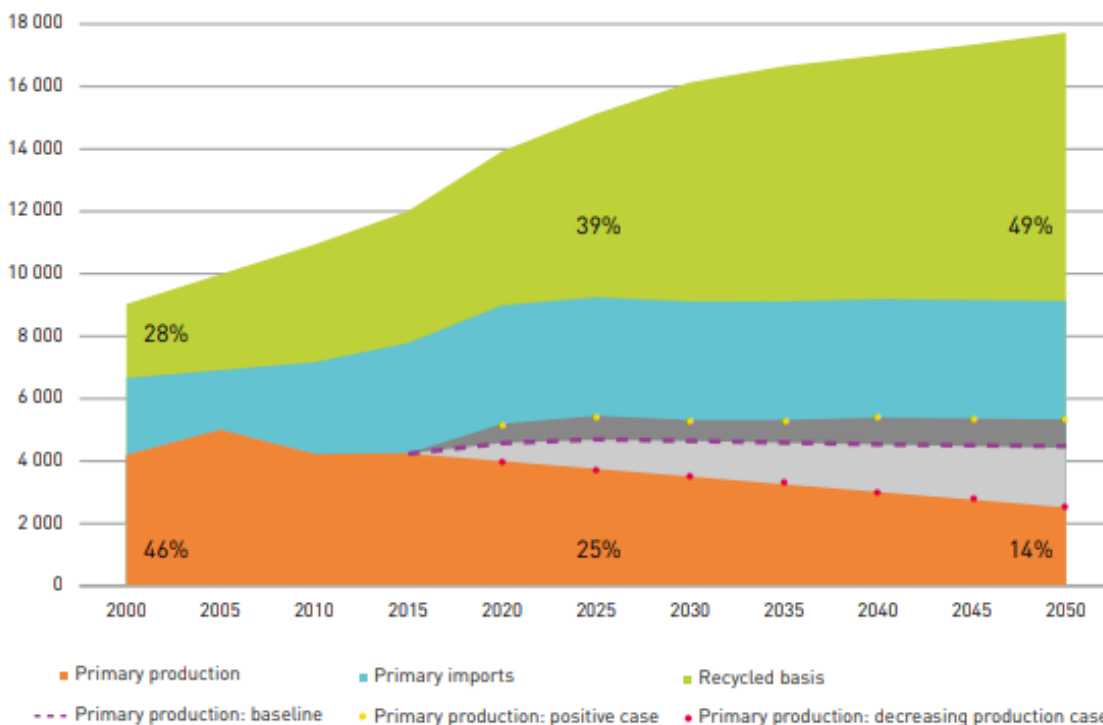
2019: **63,657 mil. t**

2020: **65,3 mil. t**

2021: **67.24 mil. t**

European aluminium demand for aluminium ingot (2000 - 2050)

Including a decreasing production case, a positive and a baseline scenario for the primary production in Europe (i.e. EU28+EFTA)

Proizvodnja v Sloveniji

2014 /t:

- IMPOL: 183.000
- TALUM: 140.000
- Foundries: 37.200

Total: 360.200

2021 /t:

- IMPOL: 258.000
- TALUM: 113.300
- Foundries: 53.000

Total: 424.000

Vzpostaviti popolno-zelena aluminijško verigo

MATERIAL

- Produkcija primarnega aluminija
- Skladiščenje sekundarnih surovin v ozkih kakovostnih skupinah (baza podatkov)
- Določanje lastnosti (kemična sestava, delež površinskih nečistoč, delež vključkov, specifična površina, velikost, oblika, ...)
- ...

TEHNOLOGIJA

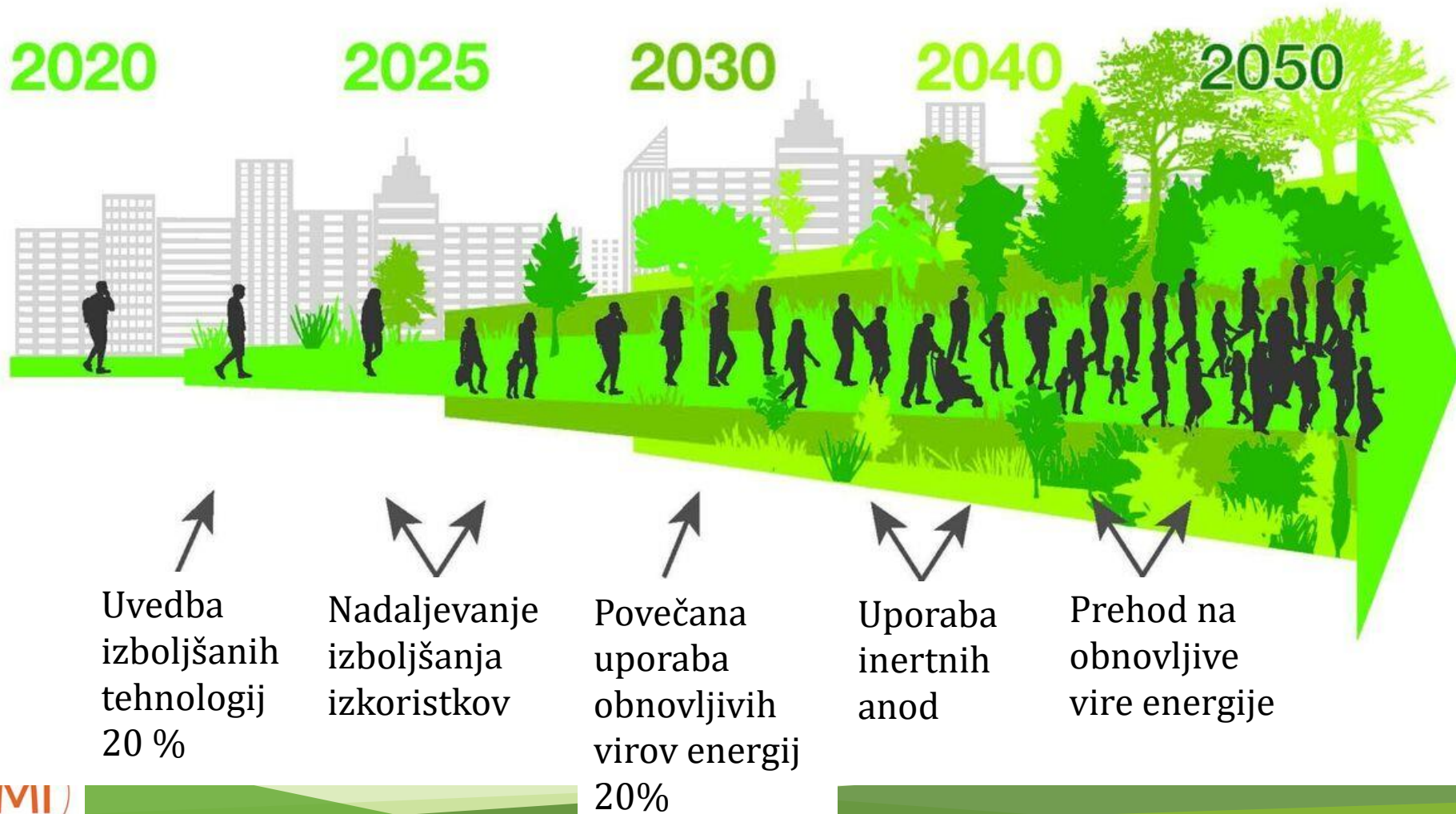
- Zbiranje (baza podatkov)
- Razvrstitev odpadkov v ožje kakovostne skupine
- Priprava sekundarnega materiala
- Ustrezno taljenje primarnega in sekundarnega aluminija, legiranje, homogeniziranje in rafiniranje taline
- ...

UMETNA INTELIGENCA

ZELENI IZDELEK
z zahtevanimi lastnostmi in kakovostjo

Pot do brezogljičnega pridobivanja primarnega aluminija

ZMANJŠANJE PORABE ENERGIJE IN IZPUSTOV CO₂

Transport je največji posamezni sektor za izdelke iz aluminija v Evropi (>40 %).

Zmanjšanje teže vozil (letala, avtomobili, vlaki,...) poveča učinkovitost porabe energije in zmanjša emisije CO₂.

Uporaba 100 kg aluminija v avtomobilu zmanjša emisije CO₂ za 8g/km in prihrani do 46 litrov goriva na leto.

Zmanjšanje izpustov v podjetju Talum

<https://www.talum.si/pdf/Okolje%20energija%20ter%20varnost%20in%20zdravje%20pri%20delu%20v%20Skupini%20Talum-maj%202022.pdf>

TRANOST IN ZMANJŠANJE PORABE ENERGIJE

Gradbeništvo (prib. 25 %) - vse več inovativnih aplikacij za izboljšanje energetske učinkovitosti, udobja, trajnosti in zmanjševanje potreb po vzdrževanju stavb.

Aluminij se uporablja v gradbeništvu zaradi svojih lastnosti kot sta nizka gostota in odpornosti proti koroziji.

Aluminij se uporablja v zunanjih fasadah, strehah in stenah, v oknih in vratih, v stopniščih, ograjah, policah in na drugih področjih.

ALUMINIJ VSESTRANSKI EMBALAŽNI MATERIAL

Aluminij ima široko paleto aplikacij za **pakiranje (17 %)**, od pločevink za pijače do posod za hrano, aerosolov, tub, folije ...

Nizka teža embalaže, poljubna oblika, nima vpliva na vsebino, reciklabilnost ...

Aluminijasto zapiranje prinaša koristi tako proizvajalcem kot potrošnikom; ohranja arome, okuse in svežino, hkrati pa zagotavlja konsistenco steklenice za steklenico.

ALUMINIJ POVSOD OKROG NAS

Aluminij je povsod; tako zelo, da tega pogosto ne opazimo. Je del:

- kolesa,
- kuhinjskih pripomočkov
- elektronskih naprav
- ...

Aluminij je idealen material za sodobno življenje. Je eleganten, lahek, močan, vzdržljiv in ga je mogoče reciklirati.

Zaradi nizke gostote, dobre korozijske odpornosti in ustreznih mehanskih lastnosti se uporablja za športne rekvizite.

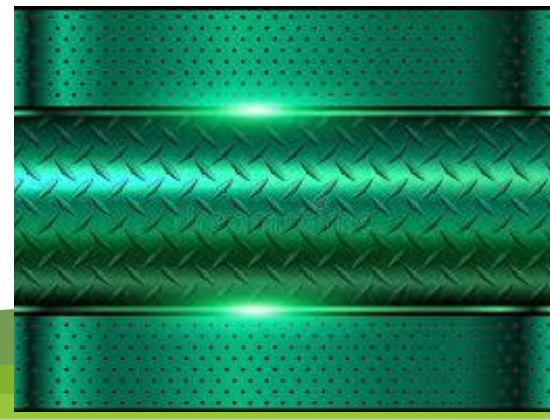
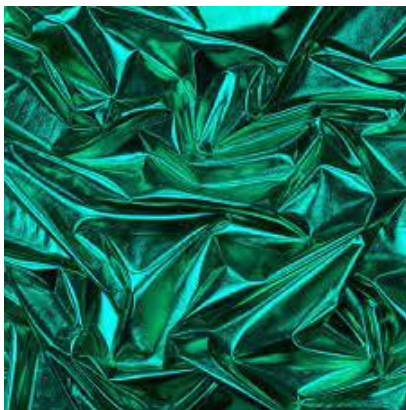
KOVINSKI MATERIALI – ZELENİ MATERIALI

Zeleni aluminij

Aluminij je osnovna kovina za zeleni prehod in ima neprecenljivo vlogo pri preoblikovanju Evrope in Slovenije.

Evropa in Slovenija se mora izogibati odvisnosti od uvoza aluminija (MATERIALOV) iz tretjih držav in se osredotočiti na spodbujanje varne in trajnostne oskrbe z evropskim (Slovenskim) aluminijem.

Evropsko aluminijsko združenje

Zeleni polimerni materiali

dr. Andrej Kržan

**KEMIJSKI
INŠTITUT**

Kemijski inštitut

**Strateško Razvojno Inovacijsko Partnerstvo -
Materiali za končne Produkte (SRIP-MATPRO)**

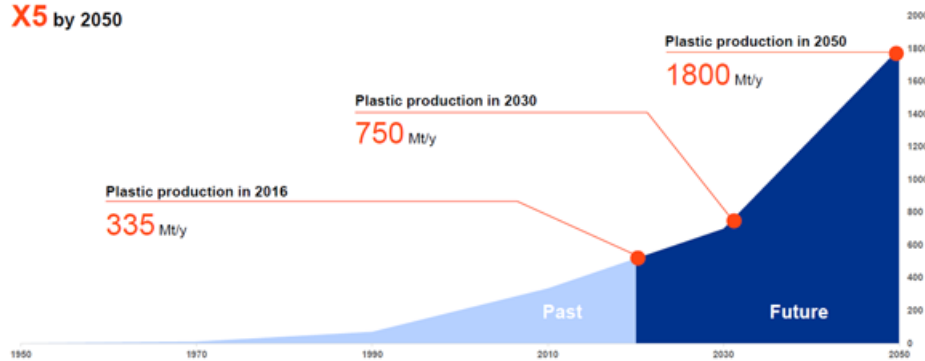
Živimo v materialnem svetu

- ▶ Materiale (še vedno!) potrebujemo!
- ▶ Velike količine >> velik odtis
- ▶ Znatna poraba virov in energije
- ▶ Večja učinkovitost pri uporabi
- ▶ **Več odpadkov!**
- ▶ Kako slediti trajnostnim načelom?

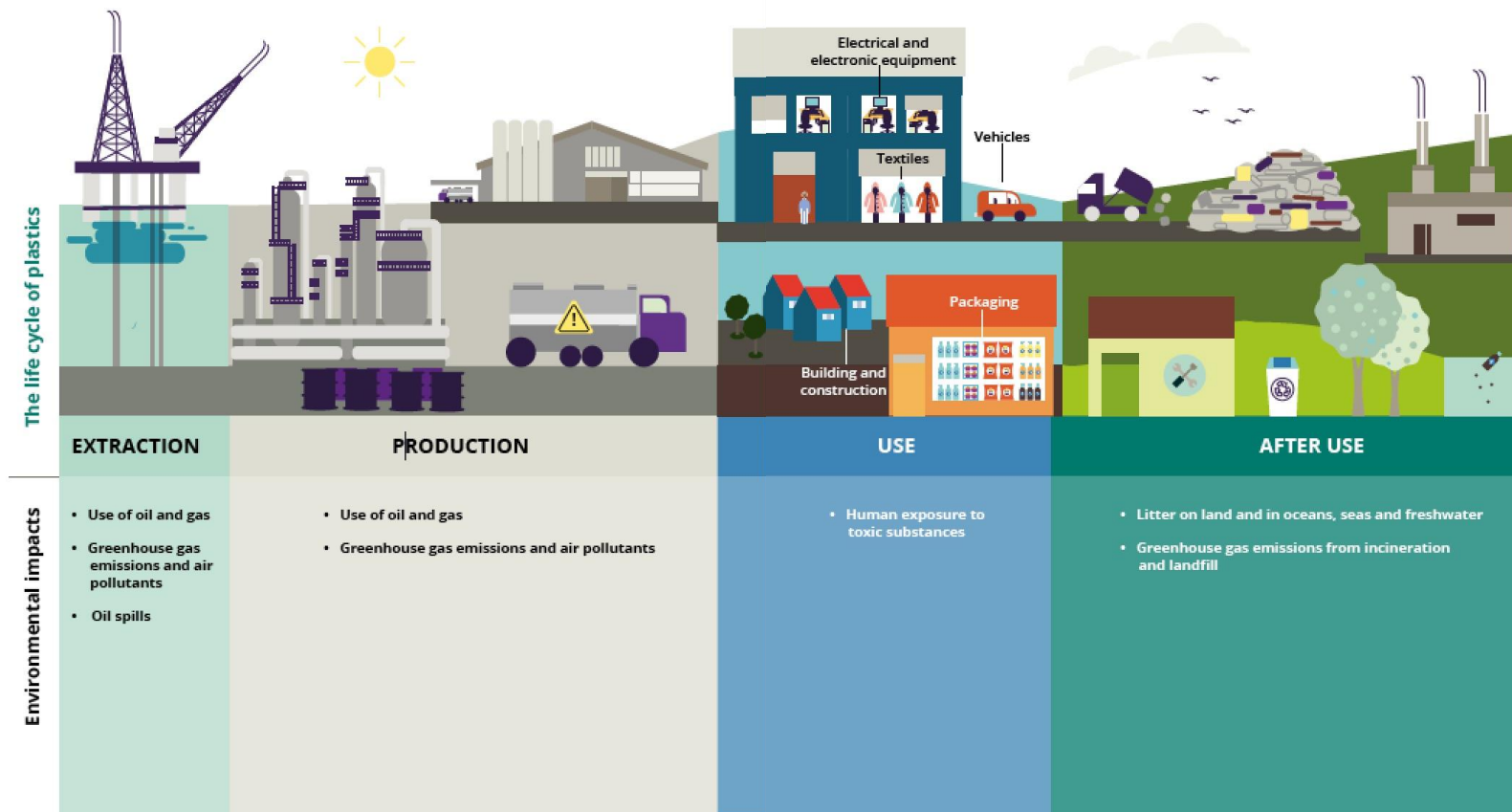

Figure 1: Global plastic production forecast¹

X5 by 2050

Kako narediti materiale bolj zelene?

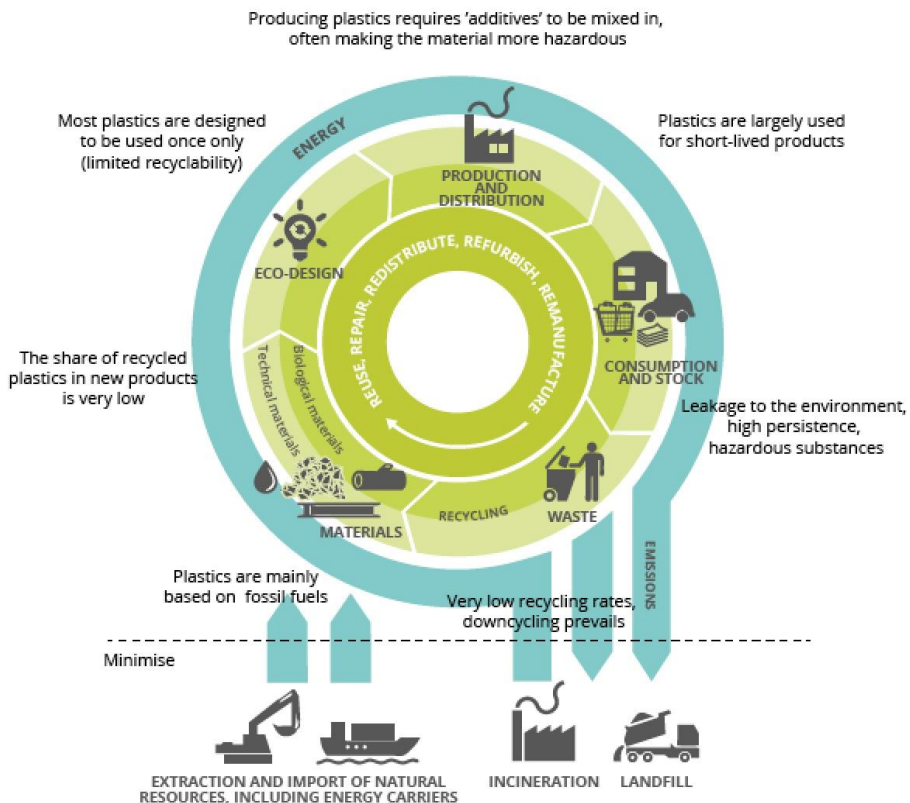
Source: EEA.

Kako narediti materiale bolj zelene?

Priložnosti so na vseh stopnjah:

Source: EEA

Source: Adapted from EEA (2019b).

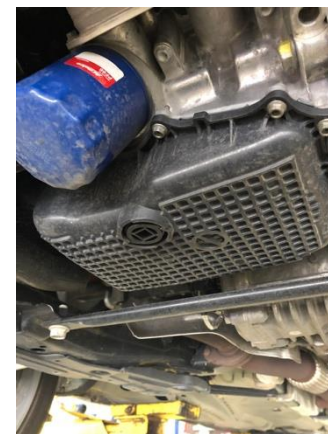
1. Napredek v materialih

Plastika

Kompoziti

Multikomponentni materiali!

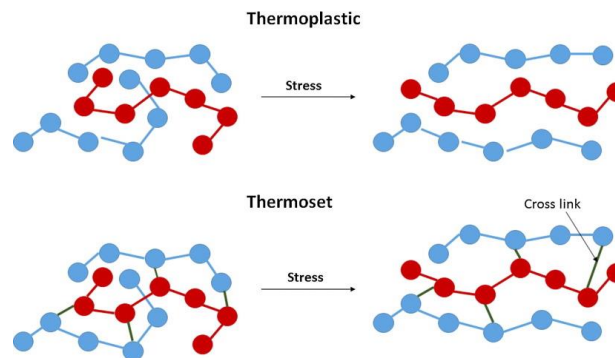
- ▶ Nove izvedenke, nove kombinacije (materialov)
- ▶ Biosnovane komponente (0-100%), biorazgradljivi materiali (0,100%)
- ▶ Nove strukture

- Primer: vitrimeri - reverzibilne polimerne mreže

- ▶ Sproščanje napetosti
- ▶ Materiali z oblikovnim spominom
- ▶ Samoozdravljivi materiali
- ▶ Recikliranje

Cilj: Nižanje bremen
Pozitivni učinki v uporabi

(Novi) Procesi

- ▶ Izhodišče:
Plastika - hitra in učinkovita proizvodnja
- primer: tisk in barva pri oblikovanju

ROTOBOX

Nove proizvodne metode

Hitra avtomatska proizvodnja
(kompoziti)

Recikliranje
Kemijsko (depolimerizacija)
Piróliza...

Cilj: nižanje bremen iz proizvodnje
boljša izraba virov

Lahke strukture

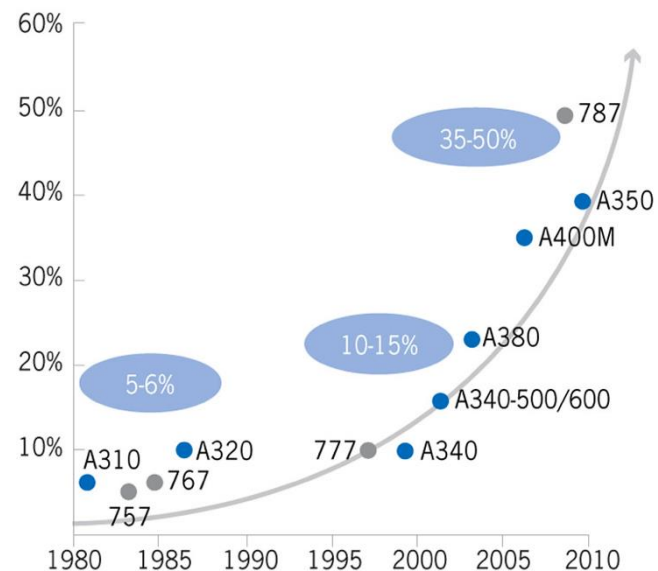
Nižanje teže je ključno za nižjo porabo goriva
Odpornost na korozijo

Napredek v veliko-serijski proizvodnji

Recikliranje kompozitov še vedno izziv!

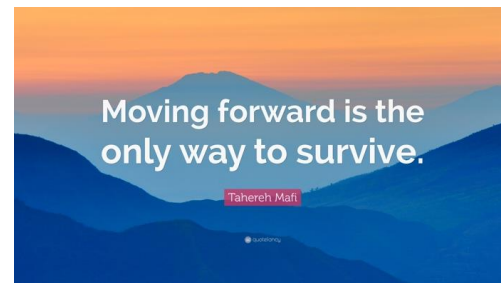

Aircraft composite content over time

Zakaj

- ▶ Slovenija ima dober položaj, ki ga je potrebno ohranjati
- ▶ Materiali predstavljajo znatno dodano vrednost, izvoz, v BDP in zaposlitvam
- ▶ 2020:
- ▶ Dod. vrednost 822 M Euro, Prihodki 3547 M Euro
- ▶ Izvoz 2466M Euro, 16 k + zaposlenih
- ▶ Strateški pomen
- ▶ Konkurenčna in strateška prednost
... ki jo je potrebno razvijati

Zakaj

- ▶ Zeleni in digitalni prehod sta ključni
- ▶ strateški usmeritvi EU
- ▶ >> jasni cilji in zahteve
- ▶ To so tudi zahteve trga in potrošnikov
- ▶ Okoljsko, socialno in upravljavsko (ESG) poročanje postaja zahteva:
(Corporate Sustainability Reporting Directive)
  - ▶ Od 2023 za velika podjetja, ki kotirajo na borzi
  - ▶ Od 2025 za podjetja z > 250 zaposlenimi
- ▶ Ker je prav

Materiali omogočajo višjo trajnost ... In jo bodo tudi v prihodnje

SRIP-MATPRO s partnerji bo prispeval k tej prihodnosti

Hvala za pozornost!

andrej.krzan@ki.si

**KEMIJSKI
INŠTITUT**